

Jā, bet...

Pirms mest akmeni kāda virzienā, es aicinu ikvienu pamēģināt atbildēt uz jautājumu: “Kādēļ 33 gadu laikā kopš 1987. gada, kad sākās diskusijas par akustiskās koncertzāles nepieciešamību Rīgā, mēs kā nācija neesam spējuši vienoties par tās uzcelšanu?” Risinot šo problēmu, esmu nonācis pie vairākām atziņām un apsvērumiem, kurus labprāt izklāstītu.

Lietu kārtība projekta virzībā

Jā, tā nekad nav bijusi labās prakses paraugs. Vienlaikus Kultūras ministrija un citas valsts institūcijas ir mēģinājušas organizēt šos procesus pēc labākās gribas un sapratnes jau kopš pagājušā gadsimta beigām. Jautājums ticis aktualizēts un plaši diskutēts – visdažādāko politisko spēku un valdību paspārnē –, taču koncertzāles Rīgā joprojām nav. Vienmēr priekšplānā izvirzās citi šķēršļi un iegansti, un mēs joprojām turpinām teikt: “Es, protams, esmu par to, ka koncertzāle ir vajadzīga, bet...” Un šādu *bet* nekad netrūks. Kādam nepatiks vieta vai projekts, kādam būs par dārgu, kāds cits apšaubīs procesa norisi. Mēs paliksim turpat, kur esam jau 33 gadus. Šajā laika periodā ir nomainījušās vairākas mūziķu paaudzes, nepiedzīvojot uzstāšanos jaunajā koncertzālē, bet tie, kas šobrīd ir slavas zenītā pie pasaules mūzikas debesīm, var tikai cerēt, ka jaunajā koncertzālē saņems balvu par mūža ieguldījumu.

Tomēr valdība ir pieņēmusi tik ilgi gaidīto lēmumu. Ceļš līdz tam nav bijis ideāls, bet esam tuvāk sapņa piepildīšanai, nekā jebkad līdz šim. Es aicinu vienoties, lai noietu šo ceļu līdz rezultātam. Kultūras ministrija apzinās nepilnības, kas tika pieļautas, atkal uzsākot šo procesu. Labā ziņa ir tā, ka mums ir iespēja tās labot. Un tas šobrīd arī tiek darīts maksimāli atvērtā, pārskatāmā un atbildīgā veidā – strādā koncertzāles darba grupa, Kultūras ministrijas mājaslapā ikviens var iepazīties ar visu veikto izpēšu un nepieciešamo darbību klāstu, lai virzītu procesu atbilstoši labas prakses paraugiem. To skaitā ir arī ēkas tehniskā stāvokļa padziļināta izpēte, dendroloģiski, topogrāfiski, arhitektoniski mākslinieciskie pētījumi, tāpat top neatkarīgs izvēlētās vietas salīdzinājums ar citām teritorijām, ko veiks starptautiska nekustamo īpašumu novērtēšanas kompānija *CBRE Baltics*. Visi šie papildu pētījumi tiks paveikti tuvāko mēnešu laikā un, tāpat kā viss līdz šim, būs pieejami visiem interesentiem. Ja dažādu nozaru eksperti pēc tam atzīs, ka koncertzāles būvniecība Elizabetes ielā 2 tomēr nav atbildīgs un reālistisks risinājums, mēs atkal meklēsim nākamo. Pašlaik līdzvērtīgu vai labāku alternatīvu diemžēl nav. Tam ir vairāki iemesli.

Politiskie nosacījumi

Kultūras ministrijas iniciatīvu būvēt koncertzāli Elizabetes ielā ir atbalstījušas piecas politiskās koalīcijas frakcijas, un tā ir pārtapusi par valdības lēmumu. Lēmumu, līdz kādam nebija iespējams nonākt pēc visiem mēģinājumiem šo pēdējo 33 gadu laikā. Tam ir bijuši savi iemesli, kas saistās gan ar procesa gaitu, potenciālo novietņu analīzi, gan ar piedāvāto projektu kvalitāti, gan iepriekšējo valdību pieredzi. Stājoties ministra amatā, mantojumā saņēmu arī publiski plaši apspriestu izpēti par iespējamām novietnēm

koncertzāles vajadzībām – tajā tika apskatītas deviņas valstij, pašvaldībai un privātpersonām piederošās lokācijas.

Politiskais process vienmēr ir bijis saistīts ar ekonomiskām interesēm. Mēs to nevaram mainīt, bet varam savu iespēju robežās mazināt tādu interešu ietekmi. Pēc PSRS sabrukuma, haotiskas un slikti kontrolētas privatizācijas gaitā, Rīgā ir vēsturiski izveidojusies noteikta nekustamo īpašumu un publikās ārtelpas struktūra. Tās rezultātā valdība jau vairākkārt ir nonākusi ķīlnieku lomā: lemjot par lielu un nozīmīgu projektu īstenošanu, vienmēr tuvumā ir kādas privātas intereses, kuras ne tikai var tieši vai netieši apdraudēt projekta īstenošanu (nerunājot par valsts varas reputāciju), bet sadurtos vēl arī ar citām privātām interesēm. Ieslēdzas lobija un sabiedrisko attiecību mašīnērija, un mēs atkal esam turpat, kur līdz šim, jo nacionālas nozīmes koncertzāle kā enkurobjekts ir *iekārojams* kumos teritorijas un biznesa interešu attīstības procesā. Mans piedāvājums ir uz valstij piederošas zemes attīstīt valstij piederošas ēkas Elizabetes ielā 2 un Kronvalda bulvārī 6, atverot šo parka daļu atkal sabiedrības lietojumam, nevis tikai biroju īrniekiem.

Savā ziņā iemesls tam, lai valdība šoreiz pieņemtu vēsturisko lēmumu ātri, bija iespēja demonstrēt rīcību, kas brīva no ekonomiskām interesēm. Pat par spīti tam, ka nepieciešamās plašākas publiskās un ekspertu diskusijas tagad notiek *post factum*. Šajā procesā ir gan ieguvumi, gan zaudējumi, gan stiprās, gan vājās puses, gan, protams, iespējas.

Kāpēc pilsētas centrā?

Gatavojot atzinumu par iespēju būvēt koncertzāli uz AB dambja, eksperti norādīja, ka tā var darboties ar efektīvu ekonomisko pienesumu tikai tad, ja atrodas izcilā vietā. Elizabetes iela 2 – pašā pilsētas centrā, vienlaikus ērti sasniedzama ar sabiedrisko transportu, ar plašu publisko ārtelpu un kultūras kontekstu – tāda ir. Savukārt citu Eiropas valstu pieredze rāda, ka koncertzāli kā enkurobjektu kādā perifērā vai degradētā teritorijā var atļauties tikai megapoles. Varu minēt tikai dažus piemērus, kuru projektus ir veidojuši arhitektūras augstāko apbalvojumu – Prickera balvu - saņēmuši arhitekti un kuras specifisku apsvērumu nav pilsētas centros. Tie ir itāļu arhitekta Renco Piano “Mūzikas dārzi” Romā (2002) vienotā kompleksā ar 1960. gada Olimpisko spēļu būvēm, tā ir Kristiana de Portzamparka “Cidade des Artes” (2013) Riodežaneiro priekšpilsētā vai Žana Nuvēla Dānijas radio koncertzāle Kopenhāgenā Orestādes rajonā (2009). Kopenhāgenā tas ir vesela radio pilsēta, ar dinamisku ikdienas dzīvi, savukārt Romas un Riodežaneiro gadījumi pat lielpilsētu kontekstā tiek nopietni kritizēti. Profesionāļi, kuru ikdiena saistīta ar akadēmiskās mūzikas pasākumu rīkošanu vai mūzikas kolektīvu menedžmentu, vairākkārt norādījuši, ka koncertzāles atrašanās centrā ir vitāla nepieciešamība gan no loģistikas, gan no marketinga, gan no koncertu ekonomiskās atdeves viedokļa. Akustiskā koncertzāle atmaksājas tikai tad, ja ir ērti pieejama – apmeklētājiem, mūziķiem, studentiem, tūristiem, nevis tikai atsevišķām grupām, kas var brīvi atļauties apmeklēt izcilus pasākumus kaut vai citā pilsētā vai valstī.

Pilsētas, kas izmēra ziņā salīdzināmas ar Rīgu, akustiskās koncertzāles, kuras paredzētas akadēmiskās mūzikas baudīšanai, lai tās vienlaikus būtu arī ar adekvātu ekonomisko atdevi, izvēlas būvēt pilsētu centros. Tās pašas prēmijas laureāts, nīderlandietis Rems Kolhāss “Casa de Musica” koncertzāli (2005) novietoja blakus senās Porto pilsētas Porto vēsturiskajam centram. Līdzīgās vietās atrodamas arī Ščecinas filharmonija un Katovices vai Toruņas koncertzāles. Zviedrija ir paraugs sociālās atbildības jomā, tomēr visas jaunās koncertzāles ir pilsētu centros, dāņu biroja *Hening Larsen* (birojs ir arī Dānijas

Karaliskās operas un Reikjavikas *Harpa* autors) meistardarbu Upsalā ieskaitot. Mēs neesam ne tik bagāti, lai rīkotos citādāk.

Visur pasaulē pamatoti tiek veidoti kultūras kvartāli un kultūras rajoni, kur netālu atrodas vairāki muzeji, izstāžu zāles, koncertzāles un citas iestādes, radot ievērojamu sinerģisko efektu, palielinot apmeklētāju skaitu katrā no tām. Rīgā šāds kultūras rajons ir jau izveidojies vēsturiski, un tā centrā ir vienojošā kanāla ass ar zaļo zonu. No galvenajām kultūras celtnēm, tas savieno Nacionālo teātri un Latvijas Nacionālo operu un baletu, drīzā nākotnē kultūras augstskolas ienāks bijušo LU Bioloģijas fakultātē, savukārt Kongresu namā top koncertvieta daudziem citiem mūzikas žanriem ar tiem atbilstošu tehnoloģisko specifiku. Ceram nākotnē publisku funkciju atgūt arī Brīvostas pārvaldes ēkai. Akustiskā koncertzāle šeit atrastos starp diviem spilgtākajiem kultūras mantojuma "centriem" – Kluso centru un Vecrīgu, maksimāli ērti un videi draudzīgā veidā pieejama maksimāli plašai kultūras publikai. Vēl jo vairāk, tas ļautu visas jaunās koncertzāles priekšrocības ērti izmantot arī jaunajai mūziķu paaudzei, jo tieši blakus atrodas Jāzepa Mediņa mūzikas skola. Savā ziņā, tas būs izcils mūzikas klasteris, kas vērstas uz nākotni.

Pasaules tirdzniecības centrs

30 gadu laikā par šo ēku nevienam nav bijis pastiprinātas intereses. Ēka tika būvēta specifiski biroju vajadzībām, un kā tāda ir nokalpojusi gana ilgu laiku, lai to varētu turpināt ekspluatēt bez vērienīgām investīcijām. Tagad to ir liedzis arī Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests drošības apsvērumu dēļ. Privātie investori, kas savulaik izrādīja par šo ēku interesi un pasūtīja arhitektu birojam "Sestais stils" atbilstošu arhitektoniski - tehnisko analīzi, lai apsvērtu iespēju šeit attīstīt viesnīcu vai biroju centru, zaudēja šo interesi pēc iepazīšanās ar nepieciešamo darbu apjomu un aprēķiniem. Ņemot vērā nepieciešamo investīciju apjomu, pēc ilgām pārdomām no piedāvājuma pārceļties uz šo ēku ir atteikusies arī Ekonomikas ministrija.

Neraugoties uz skanīgo nosaukumu, Pasaules tirdzniecības centram nav ticis atrasts ne racionāls, ne viengabalains saturisks pielietojums. Vienkāršākais risinājums būtu to renovēt - siltināt, padarīt atbilstošu mūsdienu prasībām un tad turpināt to izmantot biroju funkcijām. Pat nejautājot, kurš tad būtu gatavs to darīt, tas būtu pretrunā gan ar Mantojuma pārvaldes atzinumu, gan projekta oponentu viedokli par mūsdienu pasaulē pieņemtu praksi - nebūvēt biroju ēkas pilsētu parkos. Veikt renovācijai nepieciešamās investīcijas vairāk kā 30 miljonu eiro apmērā¹ – tas jau ir daudz vairāk, kā uzturēt pašreizējo būvi. Tam nav nekāda pietiekoša pamatojuma. Nupat notikušais Baltijas arhitektūras skolu un profesūras forums pierādīja, ka šai vietai tiešām ir potenciāls dažādiem attīstības scenārijiem. Protams, ka katrs arhitekts vai domubiedru grupa šī Foruma rezultātus tulko un komentē atšķirīgi.

Kompromiss

Lai arī salīdzinoši strauja, iniciatīva par koncertzāles būvniecību Elizabetes ielā 2 nebija nekādā ziņā slepena. Vēl pirms sarunu uzsākšanas ar pārējiem valdības locekļiem es personīgi iepazīstināju ar šo ideju un mūsu galvenajiem argumentiem Nacionālās arhitektūras padomes locekļus, piedāvājot kā labi pamatotu kompromisu atkal strupceļā

¹ Saskaņā ar *Firma L4* 2020. gada oktobrī veikto tehniskās apskāpošanas atzinumu. Atzinums, pilns nepieciešamo darbu uzskaitījums un detalizēts izmaksu pārskats atrodams Kultūras ministrijas mājaslapā: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Nozares/Muzika/Nacion%C4%81%C4%81%20koncertz%C4%81le%20R%C4%ABg%C4%81/TAA_Elizabetes2-min.pdf

nonākušajai diskusijai par koncertzāles atrašanās vietu. Aicināju nolikt katram malā savas subjektīvās simpātijas (ideālajā pasaulē mans favorīts arī nebūtu Elizabetes iela 2) un izvērtēt šo kā iespēju kopīga mērķa sasniegšanai, uzreiz tam saņemot arī daudzu padomes locekļu idejisku vai konceptuālu pirmšķietamu atbalstu.

Jau pirms ieceres šo ēku pārvērst koncertzālē, ēkas liktenis bija nonācis zināmā strupceļā. Tādu, kāda tā ir, ēku Elizabetes ielā 2 vairs izmantot nedrīkst. Savukārt siltināšanas un citu renovācijas darbu rezultātā tā zaudēs savu vienīgo – arhitektonisko – vērtību un kļūs līdzīga bijušajai viesnīcai “Latvija”, Dzemdību namam vai šobrīd daļēji nojauktajam Preses namam, savulaik redzamiem modernisma arhitektūras paraugiem, par kuru autentiskuma zaudēšanu savulaik nevienam protestēt nav šķitis lietderīgi. Saskaroties ar šādu ēku pārbūves vajadzību, plaši atzīti arhitektūras nozares profesionāļi paši pierāda, ka to oriģinālo vērtību saglabāt, neieguldot tajā liela apjoma un ekonomiski pamatotus finanšu līdzekļus, nemaz nav iespējams.

Ēka Elizabetes ielā 2 ir interesanta laikmeta liecība un atšķiras no citām sava laika un stila celtnēm, tomēr tā nekad nav arī iekļāvusies Rīgas centra unikālajā dārzu un parku vidē. Izcila arhitektūra nav idejās vai uz papīra. Tā vienmēr atrodas konkrētā vidē – to izaicinot, papildinot, veidojot dialogu un kontrastu. Īsumā – arhitektūra rada jaunu vides kvalitāti, kas iet roku rokā ar praktiskajiem būvniecības un ēku lietošanas risinājumiem. Pasaules tirdzniecības centrs, kas “uz papīra” ir līdzīgs slavenām celtnēm ārzemēs, vidē tāds nav. Tā cēlāji ir ignorējuši iedibināto kārtību un apbūves mērogu, savam laikam raksturīgi nav domājuši ne zaļi, ne ilgtspējīgi, un rezultātā radījuši celtni, kas dominē pār Rīgas kultūrainavu.

Es ļoti cienu arhitektu cīņu par kādu noteiktu arhitektūras virzienu, tā ļauj mums visiem ieraudzīt līdz šim ikdienā neievērotas kvalitātes – kā jebkur, kur pastiprināta uzmanība, enerģija un intelekts fokusējas uz kādu konkrētu tēmu. Bet, runājot līdzībās, vēlos salīdzināt to ar Latvijas mūzikas dzīvi. Tā nebūtu tik bagāta bez dažu individuālu personu milzu entuziasma un aizrautības kādā specifiskā jomā, piemēram, baroka mūzikā, taču Latvijas Nacionālā opera gadu no gada neiestudē visas baroka operas vai Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris neatskaņo visas baroka laika opusus tāpēc vien, ka ir šādi strāvājumi. Operas un orķestra repertuārā tiek samērotas vēlmes, prioritātes un iespējas. Vai visas baroka laikmeta operas būtu jāiekļauj repertuārā, vai – tikai labākās? Man kā amatpersonai ir pienākums samērot situāciju ar mūsu valsts prioritātēm un iespējām, pirmajā vietā domājot par sabiedrības labumu un īstenojot tos valsts mērķus, ko ilgtermiņa stratēģiskās plānošanas dokumentos ir izvirzījusi un apstiprināta demokrātiski ievēlēta valsts valdība. Koncertzāles radīšana potenciāla grausta vietā atbilst šim interesēm un mērķiem.

Mantojums

Šeit ir nepieciešama neliela atkāpe. Kultūras mantojums ir viens no centrālajiem terminiem debatēs par koncertzāles celtniecību Elizabetes ielā. Ja likumā noteiktajā kārtībā Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde to būtu atzinusi par arhitektūras pieminekli, šādas diskusijas pat nebūtu. Atbilstošs atzinums, piemēram, attiecas uz tādu spilgtu pēckara modernisma paraugu kā Dailes teātris.

Arhitektūras, pieminekļa statuss attiektos arī uz iekštelpām, kurās pārbūvi tad veikt nedrīkstētu. Tā vietā, lai iekārtotu muzeju vai citu publisku telpu, nāktos saglabāt to pašu biroju funkciju, par minētajiem 30+ miljoniem. Arī diskusijā par Kongresu namu jāsaprot, ka, pārveidojot to par koncertzāli, būtu jāziedo tā esošā arhitektoniskā vērtība, kas ekspertu vērtējumā ir augstāka nekā E2 ēkai. Vienlaikus daudzi neapšaubāmi

arhitektūras pieminekļi – Rīgas vizītkartes - prasa steidzamus ieguldījumus. Tostarp Rīgas pils rekonstrukcija, vairākus miljonus eiro dārga Rīgas Doma pamatu stiprināšana, katastrofālā stāvoklī esošā Lielā Ģilde, Arsenāls u.c. Koncertzāle nav arī vienīgā jaunbūve – savu kārtu gaida Laikmetīgās mākslas muzejs (D. Ādžeja projekts) un Nacionālā teātra piebūve, Nacionālās Operas un baleta ēkas trešā kārtā, Latvijas arhīvu infrastruktūra u.c. Arī tādā ziņā tas ir jautājums par sabiedrības interesēm un valsts iespējām: vai mēs varam un gribam atļauties tāda mēroga ieguldījumus ēkai, kura nav arhitektūras pieminekļis, un kuras piemērošana līdz šim neskaidrai sabiedriskai funkcijai ir komplicēta un finansiāli ietilpīga?

Blakus Pasaules tirdzniecības centram, Kronvalda bulvārī 6 atrodas arī vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļis - bijusī Jūrasakolas ēka. Tās atjaunošana, iekļaujot koncertzāles kompleksā, ir vēl viens teicams arguments par labu šīs vietas izvēlei. Par spīti izcilajai vietai pilsētas centrā pie parka, šī ēka nu jau 13 gadus (!) stāv tukša. Valsts Nekustamo īpašumu pārziņā ir kopumā vairāk nekā simts tukšu ēku, bet valstij pietrūkst līdzekļu to atjaunošanai, savukārt privāto investoru intereses nav. Mēs varam to jēgpilni pasargāt no vēl viena grausta likteņa.

Saglabāt, daļēji saglabāt vai nesaglabāt

Mums jāizturas ar cieņu pret iepriekšējo paaudžu atstāto mantojumu. Tas ir pašsaprotami un vienkārši, ja vērtības ir apzinātas un noskaidrotas, bet kļūst sarežģīti, ja tiek apšaubīta iedibināta un tiesiski noteikta vērtību sistēma. Lai arī apbūvei ir īpaša loma pilsētu vēsturisko centru formējumā, tomēr vērtību izsvēršanā jābūt uzmanīgiem, katra uzbūvētā ēka nevar tikt atzīta par vērtību nākotnei. Jāapzinās, ka katra ēka, kas mēroga ziņā ignorē harmoniskas pilsētas veidošanas principus, kļūst par svešķermeni pilsētvidē.

Kultūras ministrijas mērķis nav nojaukt. Mūsu mērķis ir radīt Rīgā mūsdienīgu, nacionālas nozīmes akustisko koncertzāli. Tādēļ es vērsos pie sabiedrības ar aicinājumu ļaut apbūvei Elizabetes ielā 2 par tādu pārtapt. Cik tālu nojaucot, un cik pārbūvējot, lai paliek starptautiska arhitektūras konkursa ziņā (līdzīgi kā nupat tas notika Viļņā)! Es arī patiesi lepotos, ja tajā uzvarētu Latvijas arhitekti, starp kuriem daudzi sevi jau ir pierādījuši ar bezkompromisu izcilību.

Mūsu nākamais uzdevums ir atbildīgi izstrādāt konkursa nolikumu saskaņā ar ilgtspējas principiem, un labākajām sabiedrības un valsts interesēm. Es ticu, ka jaunā koncertzāle iemiesos sevī zaļās domāšanas principus, jaunākos sasniegumus energoefektivitātes un tehnoloģiju jomā. Tā būs arī iespēja jaunā līmenī sevi parādīt Latvijas būvniekiem un būvmateriālu ražotājiem.

Nacionālā koncertzāle

Tiekoties ar jauno Rīgas mēru dažas nedēļas pēc viņa stāšanās amatā, bijām vienisprātis, ka Laikmetīgās mākslas muzejs, kura projektu Rīgai radījis izcilais arhitekts Deivids Ādžejs, un akustiskā koncertzāles iecere ir jautājumi, kas prasa izlēmīgu rīcību, pilsētai un valstij darbojoties vienā virzienā. Koncertzāle - tas nav tikai parāds un nākotnes garantija mūsu izcilajai mūzikas nozarei. Kā iespējamā Rīgas muzikālo dārzu sastāvdaļa Kronvalda parkā tā ir arī daudz vairāk par potenciāli izcilu ēku kompleksu. Tā būs aktīva un piesātināta mūzikas dzīve telpās un parka ārtelpā 12 mēnešus gadā un septiņas dienas nedēļā. Tas būs Ziemeļeiropas mūzikas centrs, Marisa Jansona vārds, tūrisma galamērķis, un ceļzvaigzne topošajai Latvijas mūziķu paaudzei.

Mēs varam atkal teikt: “Jā, bet....” Un gaidīt kādu nākamo koncertzāles vietas versiju, un kādas citas valdības lēmumu, un kādu jaunu, nepārvaramu šķērsli. Bet mēs varam arī drosmīgi izmantot šo iespēju, lai apvienotu savus talantus, ekspertīzi un enerģiju, un radītu kaut ko lielāku par sevi – mūzikas un Latvijas nākotnei.

Patiesā cieņā
Kultūras ministrs Nauris Puntulis

2020. gada 30. novembrī